

ОБОВ'ЯЗКОВІ РЕЗЕРВНІ ВИМОГИ – МОНЕТАРНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО РИНКУ

Обґрунтовано авторське тлумачення обов'язкових резервних вимог як монетарного механізму регулювання грошового ринку, визначено їхні функції, особливості та регулятивний вплив на грошово-кредитний ринок; досліджено головні важелі цього механізму та оцінено наслідки й ефективність їхніх змін НБУ; запропоновано можливі напрями вдосконалення використання механізму обов'язкових резервів з урахуванням досвіду економічно розвинених країн світу.

Ключові слова: обов'язкові резервні вимоги, грошовий ринок, звітний період резервування, об'єкт резервування, норматив обов'язкового резервування.

Постановка проблеми. За умов нестабільності світових фінансових ринків і національних фінансових систем істотно посилилася роль грошово-кредитної політики центральних банків як одного з найдієвіших засобів макроекономічного регулювання. Адже саме монетарні механізми та інструменти відіграють провідну роль у стратегії й тактиці подолання кризових явищ економічно розвинених та країн з економікою перехідного типу.

До монетарних механізмів регулювання центральним банком грошового ринку вітчизняні науковці відносять формування обов'язкових резервів для банківських установ і процентну політику. Інструментами регулювання центральним банком грошово-кредитного ринку вважають рефінансування, валютні інтервенції, операції на відкритому ринку з приводу купівлі / продажу державних цінних паперів. В Україні серед механізмів та інструментів монетарної політики домінуючими є саме обов'язкові резерви, адже через недостатній розвиток інструментів фінансового ринку НБУ поклав на обов'язкові резерви основне навантаження під час регулювання грошового ринку.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Питання щодо формування та застосування у практиці грошово-кредитного регулювання обов'язкових резервів розглянуто в наукових працях С. Буковинського [1], Н. Гребеник [2], О. Дзюблюка [3], В. Корнівської [1], В. Міщенко [4; 5], С. Міщенко [6], С. Моїсеєва [8], А. Мороза [22], М. Пуховкіної [22], М. Савлука [22], А. Сомика [4, 5], В. Стельмаха [9], О. Щербакової [23] та ін. Незважаючи на це, специфіка застосування цього монетарного механізму для регулювання грошового ринку в умовах посткризового відновлення економіки та фінансового сектору потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування обов'язкових резервних вимог як монетарного механізму регулювання грошового ринку, аналіз механізму формування обов'язкових резервів в Україні, оцінка його впливу на грошово-кредитний ринок і пропозицію грошей, дослідження світового досвіду застосування резервних норм і розроблення пропозицій щодо його адаптації до вітчизняних умов.

Виклад основного матеріалу. Норму обов'язкових резервів встановлюють як процентне відношення до суми залучених банком коштів. Механізм формування резервних вимог полягає в тому, що центральний банк зменшує можливість використання банками кредитних ресурсів. На розмір обов'язкових

резервів зменшується пропозиція грошей і таким чином центральний банк регулює приріст грошової маси в обігу [2, с. 11]. Обов'язкові резервні вимоги як монетарний механізм мають свої особливості, а саме:

- це потужний засіб грошово-кредитного регулювання, застосування якого призводить до змін обсягів надлишкових банківських резервів, кредитного потенціалу банківської системи і, як наслідок, темпу приросту грошової маси;
- обов'язкові резерви є джерелом погашення банками власних зобов'язань у разі їхнього банкрутства;
- резервування певної частини залучених коштів є обов'язковим для усіх банківських установ держави;
- механізм обов'язкового резервування має податкову природу, адже робить до рожчими банківські ресурси і потенційно сприяє зниженню доходів банків;
- найкращий ефект від їхнього застосування спостерігається у довгостроковому періоді.

Саме тому центральні банки використовують цей механізм для вирішення завдань, пов'язаних із регулюванням обсягів грошової маси в обігу, з метою регулювання ліквідності банківської системи, а також як засіб антициклічної та антиінфляційної політики. Отож, обов'язкові резервні вимоги як монетарний механізм регулювання грошового ринку – це система монетарних методів, інструментів і важелів центрального банку, які застосовують у довготерміновому періоді для регулювання грошово-кредитного ринку та грошової маси в обігу.

В Україні механізм обов'язкових резервів почали застосовувати з 1992 р. Нині використання цього інструменту регламентує Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України та філій іноземних банків в Україні [17]. Зобов'язання дотримуватися нормативів обов'язкового резервування і порядку їхнього формування виникає в банків з моменту отримання банківської ліцензії.

Залежно від стану грошово-кредитного ринку і прогнозу його подальшого розвитку НБУ може приймати окремі рішення щодо зміни важелів цього монетарного механізму. До таких важелів належать: звітний період резервування; нормативи обов'язкового резервування; об'єкт резервування; обсяг обов'язкових резервів, який банки повинні зберігати щоденно на початок операційного дня на кореспондентському рахунку в НБУ; гранична кількість випадків недотримання банками щоденних залишків обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в окремі дні звітного періоду резервування; порядок формування та зберігання коштів обов'язкового резервування на окремому рахунку в НБУ [17]. Розглянемо детальніше особливості використання НБУ зазначених важелів.

1. Звітний період резервування – кількість днів резервування і зберігання коштів на кореспондентському або окремому рахунку банку в НБУ. За час використання механізму обов'язкових резервних вимог у незалежній Україні цей важіль мав тенденцію до збільшення і сьогодні становить один календарний місяць [20], що свідчить про лібералізацію політики НБУ щодо обов'язкового резервування.
2. Нормативи обов'язкового резервування. Під час аналізу цього важеля до уваги беруть частоту їхніх змін за певний період. Важливо наголосити, що у світовій банківській практиці центральні банки не змінюють умов формування обов'язкових резервів протягом тривалого часу [2, с. 12]. Адже нас-

лідком різкого підвищення та високого розміру обов'язкових резервних вимог може бути зниження ліквідності банків, а часті зміни нормативних значень дестабілюють ситуацію на грошово-кредитному ринку та роблять її важко прогнозованою. Динаміку нормативів обов'язкового резервування в Україні наведено в табл. 1.

Табл. 1. Динаміка нормативів обов'язкового резервування в Україні [16]

Період дії	Нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів, %							
	строкові депозити юридичних і фізичних осіб		кошти на поточних рахунках та депозити на вимогу юридичних і фізичних осіб		кошти, залучені банками від банків-нерезидентів та інших фінансових організацій-нерезидентів			
	національна валюта	іноземна валюта	національна валюта	іноземна валюта				
01.10.2004-24.12.2004	7	7	8	8	-			
25.12.2004-31.08.2005	6	6	7	7	-			
01.09.2005-09.05.2006	6	6	8	8	-			
10.05.2006-31.07.2006	4	4	6	6	-			
01.08.2006-30.09.2006	2	3	3	5	-			
01.10.2006-04.12.2008	0,5	4	1	5	-			
05.12.2008-04.01.2009	0	3	0	5	-			
05.01.2009-31.01.2009	0	4	0	7	-			
01.02.2009-30.06.2011	0	4	0	7	2			
Період дії	строкові депозити юридичних і фізичних осіб			кошти на поточних рахунках та депозити на вимогу юридичних і фізичних осіб		кошти, залучені банками від банків-нерезидентів та інших фінансових організацій-нерезидентів		
	національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта	національна валюта	іноземна валюта (крім російських рублів)	у російських рублях
		короткострокові	довгострокові					
01.07.2011-29.11.2011	0	6	2	0	8	0	2	-
30.11.2011-30.03.2012	0	7,5	2	0	8	0	2	-
31.03.2012-29.06.2012	0	8	2	0	8,5	0	2	0
з 30.06.2012	0	9	3	0	10	0	3	0

3. Об'єкти резервування. До 2000 р. об'єктами резервування були всі залучені банком кошти. З 2001 р. НБУ може встановлювати для всіх видів зобов'язань диференційовані нормативи обов'язкового резервування залежно від строку залучення коштів, виду зобов'язань у розрізі валют та суб'єктів. Обов'язковому резервуванню не підлягають кошти, залучені від банків-резидентів, міжнародних фінансових організацій, а також кошти, залучені на умовах субординованого боргу [17].

З листопада 2007 р. до складу зобов'язань банків, які підлягають обов'язковому резервуванню, введено кошти, залучені банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів [10]. Метою такого рішення було стимулювання позитивних зрушень у структурі активно-пасивних операцій банків, поступове обмеження обсягів залучення коштів за кордоном і посилення привабливості проведення операцій банків у національній валюті. У підсумку зріс попит на ліквідність банків для формування обов'язкових резервних вимог, що дало змогу зменшити надлишкову вільну ліквідність банківської системи [5, с. 38].

Починаючи з грудня 2008 р., НБУ поглибив диференціацію вимог з обов'язкового резервування залежно від валюти залучених коштів, зокрема в напрямі посилення преференційних умов резервування коштів, залучених у національній валюті, встановивши цей норматив на рівні нуля [11]. Відповідно відбулося поступове зростання резервних вимог до залучених ресурсів в іноземній валюті, що можна пояснити політикою НБУ, спрямованою на поліпшення структури ресурсної бази банків у розрізі валют і зумовленою зростанням ризиків ліквідності в банківській системі, пов'язаних із невідповідністю між валютою залучених коштів і кредитних вкладень.

У 2011 р. НБУ оптимізував нормативи обов'язкового резервування в напрямі створення пільгових умов залучення банками довгострокових коштів [14]. Нульову ставку резервування за довгостроковими залученнями банків від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів у російських рублях НБУ встановив з березня 2012 р. Це відбулося внаслідок впровадження російських рублів у розрахунки між НАК "Нафтогаз України" та ВАТ "Газпром" за імпортований природний газ і необхідністю подальшої оптимізації управління міжнародними (золотовалютними) резервами [21].

4. Істотний вплив на ліквідність банків має розмір і вид активів, які банки можуть зараховувати для покриття обов'язкових резервів. Використання цього важеля дає змогу зменшити встановлений норматив резервування та збільшити ліквідність банків. В окремі періоди НБУ давав змогу використовувати облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) на покриття обов'язкових резервних вимог, зараховувати частину готівки в касі банку в національній валюті [9, с. 116]. З жовтня 2009 р. банкам дозволено зараховувати на покриття обов'язкових резервів придбані цільові ОВДП, випущені з метою залучення коштів для фінансування заходів, пов'язаних із підготовкою і проведенням чемпіонату Європи з футболу 2012 р. в Україні, у розмірі до 20 % від суми обов'язкових резервів, сформованих на кореспондентському рахунку банку в НБУ [19].

В умовах збереження нестабільності та невизначеності на світових ринках, що обмежує зовнішні джерела отримання фінансових ресурсів, для забезпечення зовнішньої стійкості та платоспроможності Уряд за підтримки НБУ запровадив випуск облігацій внутрішньої державної позики, номінованих в іноземній валюті. Для підтримки зацікавленості інвесторів у цих інструментах та надання їм додаткового стимулу НБУ надав банкам дозвіл зараховувати у покриття обов'язкових резервів частину номінальної вартості цих фінансових інструментів.

Відповідно до Постанови Правління НБУ "Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку" [20], вітчизняним банкам дозволено зараховувати для покриття обов'язкових резервів, що формуються на окремому рахунку в НБУ, придбані ними:

- цільові ОВДП, випущені з метою залучення коштів для фінансування заходів, пов'язаних із підготовкою і проведенням чемпіонату Європи 2012 р. з футболу в Україні, у розмірі 50% їхньої номінальної вартості;
- ОВДП, номіновані в доларах США, у розмірі 10% їхньої номінальної вартості в гривневому еквіваленті, розрахованому, виходячи з офіційного курсу гривні до долара США, устанавленого НБУ на перше число місяця після закінчення попереднього звітного періоду резервування.

Крім того, банкам надано право звертатися до НБУ за:

- кредитом овернайт під забезпечення державними облігаціями України або депозитними сертифікатами НБУ не більше двох разів протягом тижня в розмірі не більше 70% від суми визначеного та сформованого банком згідно з устанавленими нормативами обсягу обов'язкових резервів на своєму кореспондентському рахунку в НБУ за попередній звітний період резервування;
  - бланковим кредитом овернайт раз на тиждень у розмірі не більше 25% від суми визначеного та сформованого банком згідно з устанавленими нормативами обсягу обов'язкових резервів на своєму кореспондентському рахунку в НБУ за попередній звітний період резервування [20].
5. Обсяг обов'язкових резервів, який банки повинні щоденно на початок операційного дня зберігати на кореспондентському рахунку в НБУ, устанавлюють для звітного періоду резервування в процентному відношенні (від 20 до 100 %) до суми обов'язкових резервів за попередній звітний період резервування [17].

НБУ неодноразово змінював розмір обсягу обов'язкових резервів, який має зберігатися щоденно на початок операційного дня на кореспондентському рахунку в НБУ. У 2012 р. з метою нівелювання окремих чинників виникнення волатильності на міжбанківському кредитному ринку, стимулювання банків до відповідальнішого ставлення до управління власною ліквідністю, частку обов'язкових резервів, яка має зберігатися щоденно на початок операційного дня на кореспондентському рахунку банку в НБУ, підвищено від 40 до 50 % [20].

6. Гранична кількість випадків недотримання банками щоденних залишків обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в окремі дні звітного періоду резервування у 2012 р. була знижена від 30 до 10. Таким чином, банки не можуть порушувати норму обов'язкового обсягу резервних коштів на кореспондентському рахунку в НБУ на початок кожного операційного дня більше 10 разів упродовж трьох звітних періодів, тобто трьох місяців [18].

Контроль за повнотою та своєчасністю виконання банками вимог щодо дотримання нормативів обов'язкового резервування здійснює територіальне управління НБУ. Якщо банк порушує вимоги щодо дотримання порядку формування обов'язкових резервів за звітний період та/або більше встановленої граничної кількості випадків (включаючи вихідні і святкові дні) не дотримується визначеного щоденного на початок операційного дня обсягу коштів протягом визначених звітних періодів резервування поспіль незалежно від дотримання ним вимог обов'язкового резервування за ці звітні періоди резервування загалом, то територіальне управління протягом п'яти робочих днів після закінчення звітного періоду надає пропозиції тому структурному підрозділу НБУ, який здійснює контроль за діяльністю банків, для прийняття відповідних рішень [17].

7. Порядок формування та зберігання коштів обов'язкового резервування на окремому рахунку в НБУ. Відповідно до Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України та філій іноземних банків в Україні [17], банки можуть формувати та зберігати кошти обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в НБУ та (або) на окремому рахунку в НБУ. Останній спосіб резервування банки застосовують в разі істотного погіршення ситуації на грошово-кредитному ринку через несприятливі політичні, соціально-економічні умови чи інші події, які потенційно можуть загрожувати стабільній роботі банківської системи.

У 2009 р. в Україні було запроваджено вимогу щодо зберігання частини обов'язкових резервів на окремому рахунку в НБУ "Кошти обов'язкових резервів, що перераховані банками". Зокрема у грудні 2009 р. обсяг обов'язкових резервів, перерахованих на окремий рахунок в НБУ становив 5,8 млрд грн [12]. Введення резервування на окремому рахунку в НБУ звузило вільну банківську ліквідність, що було необхідним за умов розгортання високої інфляції. Водночас за залишками коштів обов'язкових резервів, перерахованих банками на окремий рахунок, НБУ почав нараховувати проценти в розмірі 30 % від облікової ставки НБУ за умови дотримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів [19]. Це було здійснено з метою часткового нівелювання функції додаткового оподаткування банків.

У 2010 р. НБУ посилив вимоги з формування обов'язкових резервів, зобов'язавши банки перераховувати їх повний обсяг на окремий рахунок у НБУ [13]. В міру зниження інфляційного тиску та з метою запобігання невчасному здійсненню банками платежів НБУ лібералізував вимоги до зберігання банками обов'язкових резервів. Зокрема, починаючи з грудня 2011 р., банкам надано право формувати 30 % обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в НБУ [14], а з липня 2012 р. – 50 % [20], що сприяло розширенню можливостей банків управляти власною ліквідністю.

Отже, дослідивши механізм формування вітчизняними банками обов'язкових резервів, можемо зробити висновок про поступову зміну жорсткої політики НБУ в його застосуванні на помірковані, що виявляється у зменшенні норм обов'язкового резервування, постійному вдосконаленні внутрішніх важелів регулювання цього механізму.

В Україні резервні вимоги виконують такі головні функції:

Табл. 2. Особливості формування обов'язкових резервів у провідних центральних банках світу [7, с. 30]

Елементи	Європейський центральний банк (ЄЦБ)	Федеральні резервні банки США	Банк Англії	Банк Японії
	2	3	4	5
Суб'єкти обов'язкового резервування	Всі кредитні установи	Всі депозитні установи	Банки за бажанням	Всі депозитні установи
База резервування	Депозити; цінні папери банку, зобов'язання за угодами репо	Переказні депозити	Зобов'язання банку (окрім зобов'язань перед центральним банком) в національній валюті; депозити терміном до двох років; цінні папери банку з терміном погашення до п'яти років; зобов'язання за угодами репо	Депозити резидентів; облигації банків у національній валюті; кошти в довірчому управлінні; зобов'язання перед нерезидентами в національній валюті
Диференціація нормативів	За термінами	Залежно від суми	–	Залежно від типу депозиту, розміру, валюти зобов'язань, а також ознаки резидентства власника депозиту
Період розрахунку резервів	Для великих банків – щомісячно, за даними балансу на кінець місяця. Для малих банків – щоквартально, за даними балансу на кінець кварталу	Для великих банків – два тижні. Для малих банків – тиждень	Шість місяців	Календарний місяць
Період підтримання резервів	Три-п'ять тижнів	Для банків, які звітують щоденно – два тижні. Для банків, які звітують щоквартально – один тиждень	Чотири-п'ять тижнів	Місяць
Форма зберігання	Кошти на спеціальних рахунках і кореспондентських рахунках у національних банках і ЄЦБ	Кошти на спеціальних рахунках в центральному банку, готівка у касі і сховищі банку	Кошти на спеціальних і кореспондентських рахунках у центральному банку	Кошти на кореспондентських або спеціальних рахунках у центральному банку
Усереднення	+	+	+	+
Відрахування з резервів	+	+	–	–

- управління ліквідністю – зміна норми резервування має регулятивний вплив на ліквідність банківської системи, адже резервні зобов'язання є головним визначником грошової позиції комерційних банків і попиту на позикові резерви центрального банку;
- регулювання пропозиції грошей – резервні вимоги мають здатність обмежувати кредитну емісію банків, використовуючи це, центральний банк може регулювати грошову пропозицію в економіці держави: збільшення резервної норми призводить до обмеження кредитних вкладень банків, і навпаки;
- оподаткування – резервні вимоги є своєрідним податком для банків, адже необхідність обов'язкового резервування частини залучених банками коштів знижує частку "працюючих" активів банків, що, своєю чергою, впливає на дохідність банківської діяльності.

Зважаючи на те, що резервні вимоги передбачають обмеження на функціонування банківської системи, центральний банк повинен дотримуватися таких правил застосування обов'язкових резервів [8, с. 58]:

- норматив обов'язкового резервування повинен бути на мінімальному рівні, необхідному для ефективної реалізації грошово-кредитної політики;
- резервні вимоги не застосовують до міжбанківських депозитів з метою уникнення подвійного оподаткування і перешкод розвитку міжбанківського грошового ринку;
- дія обов'язкових резервів рівномірно поширюється на всі види банків.

Подальші ринкові перетворення в Україні, зокрема монетарне регулювання грошово-кредитного ринку, на нашу думку, потрібно проводити з урахуванням головних тенденцій розвитку світової економіки. Тому вбачаємо доцільною адаптацію до вітчизняних умов окремих особливостей механізму обов'язкових резервних вимог, застосовуваних у практиці економічно розвинених країн.

Необхідно зазначити, що застосування обов'язкових резервних вимог у різних країнах має деякі відмінності, а саме різняться порядок визначення норми обов'язкових резервних вимог; база для обчислення обов'язкових резервів; активи, які використовують для задоволення резервних вимог; величина норми обов'язкового резервування та критерії її диференціації; розрахунковий період дотримання резервних вимог і порядок їхнього регулювання (табл. 2).

Отже, як бачимо з табл. 2, у світовій практиці, окрім управління ліквідністю, регулювання пропозиції грошей та податкової, резервні вимоги виконують функції:

- Стимулювання. Фіксація резервних вимог до кредитних установ має стимулювальний характер, оскільки під час формування резервів діє принцип усереднення (вимога підтримання обов'язкових резервів не на щоденній, а на середній хронологічній основі, наприклад середньомісячній), який надає кредитній установі певної гнучкості впродовж звітного періоду та стабілізує ринкові механізми взаємодії на фінансовому ринку й регулює короткострокову процентну ставку [1, с. 13];
- Грошового буфера. Зміна норми обов'язкових резервів дає змогу забезпечити своєрідний буфер, що пом'якшує кон'юнктуру грошового ринку [8, с. 57].

Центральні банки більшості економічно розвинених країн, зокрема США, Англії, а також Європейський центральний банк, на суму середнього значення обов'язкових резервів протягом періоду підтримання нараховують проценти, що пом'якшує податкову функцію механізму резервних вимог.

1	2	3	4	5
Виплати за резервами	Середня ставка за основними операціями рефінансування за період підтримання	0,25%	Офіційна ставка банку Англії	–

З метою ефективнішого використання обсягів сформованих банками резервів на кореспондентському рахунку в НБУ, доцільно запровадити плату за їхнє зберігання, хоча б аналогічну платі за зберігання коштів на окремому рахунку "Кошти обов'язкових резервів, що перераховані банками".

Підвищити ефективність механізму обов'язкового резервування можна також через подальше диференціювання нормативів обов'язкових резервів, зокрема залежно від типів банків, їхніх розмірів, а також від обсягів залучених коштів. Досвід багатьох зарубіжних центральних банків доводить ефективність заходів щодо стимулювання нарощення довгострокової складової ресурсної бази банків через встановлення норми резервування лише за зобов'язаннями банків терміном виконання до двох років. Це сприяє зниженню ризиків ліквідності, пов'язаних із строковими дисбалансами в активних і пасивних банківських операціях, шляхом нарощування довгострокових ресурсів у національній валюті та стимулює обмеження зовнішніх запозичень, доларизації вітчизняної економіки.

В умовах погіршення ліквідності банківської системи необхідним, на нашу думку, є поступове зниження рівня обов'язкових резервних вимог, що дасть змогу збільшити вільну ліквідність банків, скоротити обсяги рефінансування та, в підсумку, зменшити вплив монетарного чинника на інфляційні процеси в державі. Важливість цих заходів доводить сучасна практика подолання кризи ліквідності банківської системи в зарубіжних країнах, де активно застосовують механізм обов'язкових резервних вимог, нормативи за якими мають тенденцію до зниження або підтримуються на стабільно низькому рівні протягом довготривалого періоду.

Висновки. Створення системи обов'язкового резервування як механізму регулювання грошового ринку – одна з найсуперечливіших проблем у діяльності центральних банків. Механізм обов'язкового резервування знижує загальний ризик банківської системи і є важливим елементом макроекономічного регулювання грошової маси. Водночас резервування залучених коштів банків збільшує їхню вартість, що призводить до підвищення ціни кредитних ресурсів.

В умовах розвиненої ринкової економіки, якій притаманні низькі темпи зростання споживчих цін, розвиненість фінансового ринку, відносна стійкість платіжного балансу, банківської системи й економіки загалом до внутрішніх і зовнішніх шоків, значення мінімальних резервних вимог у регулюванні грошово-кредитних процесів поступово знижується. Таку ситуацію можна пояснити підвищеною ефективністю інших, гнучкіших механізмів та інструментів регулювання грошового ринку, зокрема процентної політики та операцій на відкритому ринку.

У сучасних умовах розвитку економіки України одним із головних способів управління ліквідністю залишається механізм обов'язкового резервуван-

ня. Наявність обов'язкових резервів і способів їх гнучкого використання є ключовим фактором формування грошових агрегатів і сприяє запобіганню шоків ліквідності. Для забезпечення ефективного функціонування та розвитку економічної системи України важливим є

- спрямованість основних механізмів грошово-кредитної політики на управління ліквідністю грошового ринку, а не окремих фінансово-кредитних установ;
- стимулювальний, а не обмежувальний характер системи формування резервів банківських установ на основі принципу усереднення, який надає кредитній установі гнучкості впродовж звітного періоду, стабілізує ринкові механізми взаємодії на фінансовому ринку, регулює короткострокові процентні ставки;
- подальше диференціювання нормативів обов'язкових резервів, зокрема залежно від типів банків, їхніх розмірів, а також від термінів і обсягів залучених коштів;
- запровадження плати за зберігання обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в НБУ;
- поступове зниження рівня та частоти змін обов'язкових резервних вимог з метою зростання обсягів надлишкових банківських резервів, зростання кредитного потенціалу банківської системи, зменшення впливу монетарного чинника на інфляційні процеси в державі.

Зазначені заходи у сукупності із заходами, спрямованими на узгодження фіскальної та монетарної політики, стимулювання розвитку фінансового ринку, насамперед ринку державних цінних паперів, посилення реальної операційної незалежності НБУ дадуть змогу в перспективі підвищити ефективність регулювання вітчизняного грошово-кредитного ринку з метою досягнення та підтримки цінової стабільності в державі.

Література

1. Буковинський С. Досвід використання інструментів рефінансування в монетарній політиці Європейського центрального банку / С. Буковинський, В. Корнівська // Вісник Національного банку України : журнал. – 2010. – № 3. – С. 7–13.
2. Гребеник Н. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття друга. Розвиток і оптимізація механізмів та інструментів монетарної політики / Н. Гребеник // Вісник Національного банку України : журнал. – 2010. – № 2. – С. 10–15.
3. Дзюблук О. Удосконалення інструментів монетарного регулювання економіки України з урахуванням досвіду європейського центрального банку / О. Дзюблук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ "Вежа" ВНУ ім. Лесі Українки. – 2010. – № 5. – С. 92–99.
4. Ліквідність банківської системи : наук.-аналіт. матер. / В. Міщенко, А. Сомик та ін. – К. : Вид-во НБ України. Центр наукових досліджень. – 2008. – Вип. 12. – 180 с.
5. Міщенко В. Ліквідність банківської системи України: сучасний стан, чинники та напрями підвищення ефективності регулювання / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник Національного банку України : журнал. – 2009. – № 1. – С. 34–41.
6. Міщенко С. Удосконалення монетарної політики та регулювання фінансових систем / С. Міщенко // Вісник Національного банку України : журнал. – 2011. – № 5. – С. 21–27.
7. Мирончик Н. Международны́й опыт использования минимальных резервных требований / Н. Мирончик // Банкаўскі веснік. – 2009. – № 34 (471). – С. 26–35.
8. Моисеев С. Структура, функции и международная практика резервных требований / С. Моисеев // Финансы и кредит : журнал. – 2002. – № 17. – С. 56–67.
9. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін : монографія / за ред. В. Стельмаха. – К. : Центр наук. досл. НБ України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
10. Монетарний огляд за 2007 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60898>
11. Монетарний огляд за 2008 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60903>

12. Монетарний огляд за 2009 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60908>
13. Монетарний огляд за 2010 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=76207>
14. Монетарний огляд за 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=104460>
15. Монетарний огляд за 2012 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>
16. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>
17. Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України та філій іноземних банків в Україні, затверджене Постановою Правління НБУ 16.03.2006 р., № 91 зі змінами. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0312-06>
18. Про внесення змін до Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України та філій іноземних банків в Україні : Постанова Правління НБУ від 16.07.2012 р., № 303. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1295-12>
19. Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку : Постанова Правління НБУ від 29.09.2009 р., № 567. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0567500-09>
20. Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку : Постанова Правління НБУ від 19.06.2012 р., № 248. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_248500-12/paran2#n2
21. Про регулювання грошово-кредитного ринку : Постанова Правління НБУ від 21.03.2012 р., № 102. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0102500-12>
22. Центральний банк та грошово-кредитна політика : підручник / А. Мороз, М. Пуховкіна, М. Савлук та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. Мороза і канд. екон. наук, доц. М. Пуховкіної. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 556 с.
23. Щербакова О. Перспективи грошово-кредитної політики на етапі посткризового відновлення економіки України / О. Щербакова // Вісник Національного банку України : журнал. – 2011. – № 8. – С. 4–8.

Вышивана Б.М., Щуревич О.И. Обязательные резервные требования – монетарный механизм регулирования денежного рынка

Обосновано авторское определение обязательных резервных требований как монетарного механизма регулирования денежного рынка, определено их функции, особенности и влияние на денежно-кредитный рынок; исследовано главные рычаги этого механизма, дано оценку последствиям и эффективности их изменений Национальным банком Украины. Предложено возможные пути совершенствования использования механизма обязательных резервов с учетом опыта экономически развитых стран мира.

Ключевые слова: обязательные резервные требования, денежный рынок, отчетный период резервирования, объект резервирования, норматив обязательного резервирования.

Vyshyvana B.M., Shchurevych O.I. Reserve requirements as monetary mechanism of regulation of money market

Authors interpretation of reserve requirements as a monetary mechanism of regulation of money market are substantiated, their functions, features and influence to the money market are determinate; main levers of this mechanism and consequences are investigated, efficiency of their changes of National bank of Ukraine are appraised. Possible directions of improvement of the use of mechanism of reserve requirements are offered taking into account experience the developed countries of the world.

Keywords: reserve requirements, money market, report period of reservation, object of reservation, standard of obligatory reservation.

УДК 657.37

Доц. В.І. Воськало, канд. екон. наук;
асист. Н.М. Воськало – НУ "Львівська політехніка"

ЗМІНИ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ: ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА ГАРМОНІЗАЦІЯ ІЗ МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Здійснено критичний огляд законодавчих змін щодо фінансової звітності підприємства у зв'язку із прийняттям НС(П) БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", зокрема щодо Балансу (Звіту про фінансовий стан), Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), Звіту про рух грошових коштів та Звіту про власний капітал. Встановлено необхідність розширення окремих статей фінансової звітності та їх зміст. Акцентовано увагу на взаємозв'язку фінансової звітності та облікової політики підприємства.

Ключові слова: фінансова звітність, НС(П) БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності".

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Основне призначення фінансової звітності полягає у забезпеченні користувачів, як внутрішніх так і зовнішніх, повною, правдивою та неупередженою інформацією про фінансово-майновий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства з метою прийняття ними обґрунтованих та правильних рішень. Поступовий перехід українських підприємств до ведення обліку згідно з міжнародними стандартами обліку супроводжувався численними науковими дискусіями та частими змінами законодавства, метою яких було, з одного боку – гармонізувати ведення обліку та складання фінансової звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), з іншого – скоротити розбіжності між бухгалтерським та податковим законодавством. У дослідженні зроблено спробу критичного огляду законодавчих змін та впровадження нових форм фінансової звітності відповідно до НП (С) БО 1.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблеми гармонізації національної фінансової звітності з міжнародними стандартами досліджено у працях В.Ю. Світличної, С.М. Малик [8], О.М. Яворської [10], Г.А. Семенова, О.М. Панченко, Л.А. Птициної [9], М.В. Корягіна [4]. Практичні аспекти застосування нових форм звітності розглядали Н. Катеринець [3], О. Даниленко [2], В. Богаченко [1] та інші. Однак окремі особливості складання фінансової звітності у зв'язку з частими змінами у законодавстві залишаються нерозкритими.

Мета статті: проаналізувати зміни, які відбулись у фінансовій звітності з метою наближення її до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності

Основний матеріал дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. З прийняттям Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [6] відбулись чергові зміни у формах і структурі фінансової звітності. Поряд із зазначеним національним стандартом, який відмінив дію положень (стандартів) бухгалтерського обліку, які регулювали складання фінансової звітності (П (С) БО 1-6), при заповненні та перевірці правильності складання фінансової звітності застосовують Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності [5] та Ме-